

Коновальчук І.І., Наумович А.Л. Педагогічний потенціал ігрової діяльності в розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку // Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти: збірник наукових праць / за заг. ред. Л.В. Зданевич, Л.С. Пісоцької, Н.М. Миськової, Л.О. Онофрійчук. Хмельницький : ХГПА, 2021. С. 91–95.

Коновальчук Іван Іванович,

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної освіти
та педагогічних інновацій,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
М. Житомир, Україна

Наумович Антоніна Леонідівна,

вихователь Горщиківського закладу
дошкільної освіти «Берізка»
Коростенського району, Житомирської
області, Україна

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Пізнавальна активність дитини є одним з провідних чинників розвитку особистості, її емоційно-вольової сфери, набуття соціального досвіду, розвитку мови та комунікативних здібностей, оволодіння новими способами освоєння навколишнього світу й діяльності. В дошкільному віці ігрова та пізнавальна діяльність дитини тісно взаємопов'язані. Тому провідне значення у розвитку пізнавальної активності в дітей дошкільного віку належить ігровій діяльності.

Педагогічні та психологічні аспекти розвитку пізнавальної активності в дітей дошкільного віку в процесі ігрової діяльності розкрито в працях Б. Ананьєва, Л. Артемової, А. Богуш, Л. Божович, Л. Виготського, Л. Венгер, О. Запорожця, О. Кононко, С. Ладивір, М. Лісіної, А. Палія, Т. Піроженко, О. Проскури, Т. Ткачук, М. Федорової та ін.. Разом з тим, питання використання

потенціалу ігрової діяльності в розвитку пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку потребують більш системного висвітлення.

Дошкільний вік – це вирішальний період у розвитку психічних процесів дитини, успішність якого значною мірою залежить від її пізнавальної активності. Для дітей цього віку характерними є постійна допитливість, підвищений інтерес до нового, незнайомого, прагнення експериментувати, змінювати звичні речі. Відкриття незвичайного в оточуючому довкіллі завжди викликає в дітей радість і захоплення, стимулює до роздумів та пошуку нових способів діяльності. Завдяки пізнавальній активності дітьми засвоюються нові знання, набувається досвід взаємодії з природним і соціальним оточенням. Пізнавальна активність є основою розкриття задатків дитини, розвитку її здібностей, якостей характеру, зокрема, ініціативності, самостійності, творчості, наполегливості.

Вирішальне значення для розвитку дітей має формування в них активного пізнавального ставлення до навколишньої дійсності, вміння орієнтуватися в усьому розмаїтті предметів і явищ, здатності доволіно регулювати свою пізнавальну діяльність. Це ті внутрішні передумови, які забезпечують продуктивність розумової діяльності дитини, визначають легкість і швидкість засвоєння нової інформації, здатність її творчого використання у вирішенні широкого кола життєвих завдань [2, с.42]. Пізнавальна активність проявляється в самостійній ініціативній діяльності дитини як суб'єкта пізнання навколишньої дійсності та вирішення завдань, з якими вона стикається у різних життєвих ситуаціях. С. Ладивір розглядає пізнавальну активність як якісну ознаку діяльності дитини дошкільного віку, властивість самої особистості, стан її готовності до пізнавальної діяльності [3, с. 5].

На основі аналізу й узагальнення ключових смислових одиниць у визначеннях різних науковців, ми розглядаємо поняття «пізнавальна активність» як якість особистості дитини, що характеризує її стан готовності та ставлення до самостійної пізнавальної діяльності, емоційну спрямованість на певні цікаві та значущі для неї предмети та явища навколишньої дійсності.

В. Сухомлинський завдання розвитку пізнавальної активності вважав одним з найважливіших у роботі з дітьми, необхідною умовою формування духовно багатой особистості. У своїх працях він наголошував на взаємозв'язку і взаємозалежності пізнавальної активності дітей та різних видів діяльності. Педагог стверджував, що немає дитини, для якої не знайшлося б такого виду діяльності, де вона не змогла б стати справжнім творцем, поетом, художником. Завдання виховання полягає в тому, щоб розбудити інтерес, допитливість хоча б

до одного виду діяльності, яка в найбільшій мірі відповідає задаткам, здібностям, обдарованості дитини, тобто розвивати активність у конкретному виді діяльності й цим самим формувати активну особистість у цілому [5, с. 170].

З'ясовуючи питання про вікові особливості пізнавальної активності, потрібно виходити з того, що ігрова діяльність – одна з найважливіших форм життєдіяльності дошкільників, яка забезпечує всебічний, гармонійний розвиток всіх психічних процесів та особистісних якостей. Характерні для дошкільників допитливість, багата уява, творче мислення втілюються у різноманітних ігрових формах діяльності. В ігровій діяльності створюється й реалізується зона найближчого розвитку дитини, активізуються і розвиваються психічні процеси та новоутворення дошкільного віку, відбувається оволодіння предметним, природним і соціальним середовищем через взаємодію з ними, формуються ціннісні ставлення та особистісні якості. Автор однієї з психологічних теорій гри Е. Берн зазначає, що гра – найкращий спосіб задоволення інтересів і потреб дитини, реалізації її задумів та бажань; в надрах гри зароджуються й розвиваються інші види діяльності; гра найбільшою мірою сприяє психічному розвитку; є формою активної розумової діяльності [1, с. 221].

Гра є важливим засобом не лише розваги, а й творчого пізнання дітьми навколишньої дійсності та їх успішної соціалізації. Ігрова діяльність стимулює інтелектуальний розвиток дітей, оскільки викликає позитивні емоції, бадьорий настрій, життєрадісність. Сприятлива емоційна атмосфера ігрової діяльності підтримує й активізує інтерес дітей до предметів і явищ, які їх оточують. На фоні позитивного емоційного настрою процес пізнання проходить без особливих зусиль, стає більш інтенсивним і результативним. У грі діти відчувають себе вільніше, активно проявляють інтерес до нового, його дослідження, перетворення. В ігровій діяльності пізнаються не тільки предмети навколишньої дійсності, а й нові соціальні явища та формуються міжособистісні взаємовідносини. Саме в ігровій діяльності діти активно взаємодіють з однолітками, оскільки їх об'єднують спільна мета, спільні дії для її досягнення, спільні інтереси та переживання.

Діти є суб'єктами ігрової діяльності, її активними творцями. Під час ігор діти фантазують, прогножуючи розвиток відомого їм процесу чи явища як ігрового сюжету. Оскільки в грі задіяні уява, мислення та мова, то вона сприяє розвитку символічної функції мислення, що є важливою умовою розвитку таких інтелектуальних здібностей, як: швидкість, гнучкість мислення; здатність варіювати засоби розв'язання завдання, продукувати оригінальні ідеї [4, с. 18].

Ігрова діяльність має значні можливості для формування в дітей таких важливих для пізнавальної активності якостей, як мотиваційна установка до успіху, перемоги, ініціативність, самостійність, критичність мислення, креативність. У процесі інтелектуальних ігор у дітей розвиваються спостережливість, винахідливість, кмітливість, ерудованість.

Завдання батьків і вихователів закладу дошкільної освіти в організації ігрової діяльності полягає в тому, щоб навчити дітей самостійно діяти в грі, підтримувати їх ініціативність, активність, творчі ідеї. Потрібно враховувати, що джерелом дитячої гри є життєвий досвід дітей, зокрема, ігровий. Самостійна, ініціативна діяльність дитини спрямована на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) зумовлена необхідністю розв'язання пізнавальних завдань, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях [6, с. 10].

Досягнення ігрової мети також стимулює пізнавальну активність дітей. Тому ігрові завдання мають бути цікавими й доступними для дітей дошкільного віку. Щоб вони викликали в дітей інтерес протягом тривалого часу, потрібно підбирати ігри з різноманітними пізнавальними завданнями, сюжетами, матеріалами. Спеціально створене ігрове середовище та пізнавальні ситуації стимулюють самостійний пошук дітьми нових форм ігрової діяльності. Багата ігroteка розвивальних та пізнавальних ігор дозволяє кожній дитині знайти цікаве заняття відповідно до своїх індивідуальних уподобань та потреб. Це вимагає від вихователів закладу дошкільної освіти творчого підходу до комплектування і використання всіх елементів ігрового середовища.

Також до педагогічних умов розвитку пізнавальної активності дитини відноситься дослідницький характер ігрової діяльності. Особливо ефективно сприяють розвитку пізнавальної активності дітей ігри, що мають практичну спрямованість, будуються на потребах і досвіді дітей, їх прагненні експериментувати. Самостійна дослідницька діяльність виводить пізнавальну активність та гру дітей на більш високий рівень.

Таким чином, педагогічний потенціал засобів гри полягає у можливостях ефективного розвитку всіх компонентів пізнавальної активності дітей дошкільного віку: особистісної, когнітивної, емоційної, діяльнісно-практичної.

Список використаних джерел

1. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы / Общ. ред. М.С. Мацковского;. СПб: Лениздат, 1992. 400 с.

2. Забродський М.М. Основи вікової психології : Навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2001. 112 с.
3. Ладивір С. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості // Дошкільне виховання. 2006. № 11. С. 3–6.
4. Ладивір С.О. Граємо, виховуємо й розвиваємо за системою: Школа мислення // Дошкільне виховання, 2003. № 2. С. 18–19.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. – К. : Радянська школа, 1997. Т. 3. 420 с.
6. Ткачук Т. Радість пізнання // Дошкільне виховання. – 2002. – № 9. С. 10–11.